

مقاله پژوهشی

مجله دانشگاه علوم پزشکی رفسنجان

دوره ۱۳، اردیبهشت ۱۳۹۳، ۱۷۴-۱۶۳

ارزیابی کیفیت مجلات فارسی و انگلیسی زبان مصوب کمیسیون نشریات علوم پزشکی کشور جمهوری اسلامی ایران در سال ۱۳۹۰: موفقیت‌ها و چالش‌ها

محسن رضائیان^۱، مریم هادوی^۲، مرضیه باختر^۳، امیر داودی سالستانی^۴، مهرناز کریمیان^۵

دریافت مقاله: ۹۲/۱۰/۹ ارسال مقاله به نویسنده جهت اصلاح: ۹۲/۱۱/۱۶ دریافت اصلاحیه از نویسنده: ۹۳/۰۲/۱۴ پذیرش مقاله: ۹۳/۰۲/۱۷

چکیده

زمینه و هدف: کیفیت مجلاتی که در یک کشور نتایج تحقیقات پژوهشگران را منتشر می‌کنند به عنوان شاخصی از میزان فعالیت‌های علمی آن کشور محسوب می‌شود. مطالعه حاضر، به منظور ارزیابی کیفیت مجلات فارسی و انگلیسی زبان مصوب کمیسیون نشریات علوم پزشکی کشور جمهوری اسلامی ایران منتشر شده در سال ۱۳۹۰ طراحی شده است.

مواد و روش‌ها: در این مطالعه مقطعی، تمامی مجلات پزشکی دارای رتبه علمی-پژوهشی که در سال ۱۳۹۰ در کشور جمهوری اسلامی ایران به چاپ رسیده بودند، بررسی شدند. برای هر یک از مجلات، یک نسخه از چک‌لیست پژوهشگرساخته تکمیل گردید. اطلاعات با استفاده از آزمون‌های مجذور کای، t مستقل، تحلیل واریانس یک طرفه و آزمون دقیق فیشر، مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفتند.

یافته‌ها: از ۲۱۲ مجله مورد بررسی، ۸۹ مجله (۴۱/۹۸٪) انگلیسی زبان و ۱۲۳ مجله (۵۸/۰۲٪) فارسی زبان بودند. تعداد ۲۷ مجله انگلیسی (۳۸/۶٪) و ۴۳ مجله فارسی (۶۱/۴٪)، تأخیر در انتشار داشتند. از کل مجلات، ۸۹ مجله (۴۱/۹٪) درجه یک بودند. زبان انتشار ۷۳/۷٪ از مجلاتی که از نظر رتبه‌بندی درجه ۳ محسوب می‌شدند (۲۸ مجله)، فارسی بود. بیشترین نمایه مجلات (۱۷۶ مجله، ۸۳٪) در SID و کمترین آن‌ها در PubMed (۲۳ مجله، ۱۰/۸٪) بود. تنها ۴۸ مجله (۲۲/۶٪) تعارض در منافع را در انتهای مقالات خود ذکر کرده بودند.

نتیجه‌گیری: مجلات انگلیسی زبان در مقایسه با مجلات فارسی زبان، و ماهنامه‌ها در مقایسه با دوفصلنامه‌ها، از استاندارد بالاتری برخوردار بودند.

واژه‌های کلیدی: مجلات پزشکی، کمیسیون نشریات مصوب علوم پزشکی، علمی-پژوهشی، فارسی، انگلیسی

- ۱- استاد گروه آموزشی پزشکی اجتماعی، دانشکده پزشکی، مرکز تحقیقات محیط کار، دانشگاه علوم پزشکی رفسنجان، رفسنجان، ایران
- ۲- (نویسنده مسئول) دانشجوی دکتری پژوهشی، گروه آموزشی بیهوشی، دانشکده پرستاری و مامایی، دانشگاه علوم پزشکی رفسنجان، رفسنجان، ایران
تلفن: ۵۲۲۸۳۹۷-۰۳۹۱، دورنگار: ۵۲۲۸۴۹۷-۰۳۹۱، پست الکترونیکی: hadavimaryam@yahoo.com
- ۳- کارشناس بهداشت عمومی، دانشکده پزشکی، دانشگاه علوم پزشکی رفسنجان، رفسنجان، ایران
- ۴- پزشک عمومی، دانشکده پزشکی، دانشگاه علوم پزشکی رفسنجان، رفسنجان، ایران

مقدمه

انتشار مجلات علمی در هر کشور، از مهم‌ترین راه‌های نشر و گسترش علم و دانش شناخته می‌شود و به عنوان ابزاری که با کمک آن می‌توان دستاوردهای علمی محققین را در اختیار سایرین قرار داد، از اهمیت بالایی برخوردار است [۱]. افزایش انتشارات علمی، نشان‌دهنده توسعه دانش و وضعیت علمی و فن‌آوری کشورها در سطوح ملی و بین‌المللی می‌باشد. از این رو، شناسایی وضعیت انتشار مجلات علمی داخلی و توزیع آن‌ها در زمینه‌های علمی گوناگون می‌تواند در ارزیابی هر یک از حوزه‌های خلق دانش تأثیر به‌سزایی داشته باشد [۲].

مجلات علمی فارسی و انگلیسی زبان، بیشترین تلاش خود را صرف انتشار مقالاتی که برای آن‌ها ارسال می‌شود، می‌نمایند در حالی که رسالت آن‌ها یکسان نیست. رسالت مهم‌تر را مجلات فارسی زبان برای آموزش صاحبان حرفه‌های مختلف پزشکی، دندانپزشکان، داروسازان، پرستاران و پیراپزشکان بر عهده دارند، از این رو که باید ترویج‌دهنده سیاست‌ها و برنامه‌های کشوری سلامت و دستورالعمل‌های پزشکی باشند. مجلات انگلیسی زبان، علاوه بر نقش مهمی که در بالا بردن کیفیت مقالات علمی ایفا می‌کنند، نشانگر ارتقا تولید علم در کشور و در منطقه نیز هستند و باید در برابر آنچه به طور عمد یا غیرعمد در قرن گذشته و به خصوص در دهه اخیر صورت گرفته و می‌گیرد، یعنی بی‌توجهی جهان به تأثیر تمدن اسلامی در تاریخ علم و رنسانس علمی کشورهای غربی و جهان، بایستند [۳].

از دیدگاه بین‌المللی، مجلاتی که در فهرست مجلات ISI, PubMed (Institute for Scientific Information) و Medline قرار گیرند، معتبر شناخته می‌شوند و انتشار هر مقاله علمی در نمایه‌های معتبری مانند ISI که به عنوان تولید علم جهانی شناخته شده است، در عملکرد پژوهشی کشورها و رتبه‌بندی آن‌ها در تولید علم بسیار مهم است [۴]. از منظر داخلی نیز مجلاتی که از کمیسیون نشریات پزشکی درجه علمی- پژوهشی دریافت کرده باشند، دارای اعتبار هستند. عامل دیگری که از اهمیت به‌سزایی برخوردار است، فاکتور تأثیر (میزان ارجاع سایر محققین به مقالات منتشر شده) می‌باشد [۵].

وظیفه سیاست‌گذاری و ارایه راهکارهای مناسب به منظور ارتقاء و حمایت از نشریات کشور، تصویب و تدوین ضوابط و نحوه ارزیابی نشریات و همچنین، نظارت و ارزیابی مستمر بر نشریات بر عهده کمیسیون نشریات علوم پزشکی کشور (The Commission for Accreditation and Improvement of Iranian Medical Journals) است [۶]. ایفای نقش صحیح مدیریت نشریات علمی و افراد متعددی که هر یک به نحوی در ارتقای سطح مقالات و انتشار نتایج دستاوردهای دانشمندان و محققین دخیل هستند، در کسب این رتبه کمک شایانی می‌نماید [۷]. مطالعات گوناگونی به منظور بررسی وضعیت کمی و کیفی مقالات منتشر شده در مجلات علمی- پژوهشی انجام شده است اما متأسفانه، با توجه به اهمیتی که انتشار مجلات علمی در توسعه علمی کشور دارند، تحقیقات صورت گرفته در زمینه وضعیت نشر و چاپ مجلات علمی ایران بسیار اندک می‌باشند [۸].

شده، دوره انتشار، نمایه‌سازی، سایت و نرم‌افزار استاندارد و انتشار به موقع مشخص گردید. در این سطح‌بندی، کسب امتیاز ۱۵۰ و بالاتر، امتیاز بین ۹۰ تا ۱۴۹/۹ و کمتر از ۹۰ به ترتیب معرف درجه ۱، ۲ و ۳ می‌باشند. از آنجا که نسخه چاپی تمامی مجلات در دسترس نبود، پژوهشگران با مسافرت به تهران و مراجعه به کتابخانه ملی ایران و دبیرخانه کمیسیون نشریات علوم پزشکی، اطلاعات مورد نیاز را جمع‌آوری نمودند. بعد از آن که داده‌ها کدگذاری شدند و اطلاعات به رایانه منتقل گردید، با استفاده از نرم‌افزار آماری SPSS نسخه ۲۰ و با کمک روش‌های آمار توصیفی از جمله رسم جدول و نمودار و همچنین، آمار تحلیلی مانند: آزمون‌های مجذور کای، t مستقل، تحلیل واریانس یک طرفه و آزمون دقیق فیشر، مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفتند. سطح معنی‌داری در آزمون‌ها ۰/۰۵ در نظر گرفته شد.

نتایج

از مجموع ۲۱۲ مجله مورد بررسی در این مطالعه، ۸۹ مجله (۴۱/۹۸٪) به زبان انگلیسی و ۱۲۳ مجله (۵۸/۰۲٪) به زبان فارسی منتشر می‌شدند. از این میان، ۹۰٪ دوماهانامه‌های موجود (۱۸ مجله) به زبان فارسی انتشار می‌یافتند و در بین ماهنامه‌ها و دو فصلنامه‌ها، مجلات انگلیسی زبان به ترتیب با ۷ مجله (۵۸/۳٪) و ۹ مجله (۶۹/۲٪) بیشترین تعداد را به خود اختصاص داده بودند. اختلاف بین دوره‌های مختلف انتشار مجلات از نظر زبان چاپ مجله معنی‌دار بود (جدول ۱). از نظر دوره چاپ، فصلنامه‌ها در مقایسه با ماهنامه‌ها، دوفصلنامه‌ها و دوماهانامه‌ها بیشترین تعداد را به خود اختصاص می‌دادند.

مطالعه حاضر با هدف ارزشیابی مجلات فارسی و انگلیسی زبان مصوب کمیسیون نشریات علوم پزشکی ایران انجام شده است. امید است با شناخت وضعیت موجود و نقاط قوت و ضعف مجلات پزشکی، در جهت افزایش شانس نمایه شدن مجلات در نمایه‌های معتبر بین‌المللی گامی برداشته شود.

مواد و روش‌ها

مطالعه حاضر از نوع مقطعی بوده و تمامی مجلات پزشکی دارای رتبه علمی- پژوهشی که در سال ۱۳۹۰ در کشور جمهوری اسلامی ایران به چاپ رسیده‌اند به روش سرشماری مورد بررسی قرار گرفتند. برای مشخص نمودن جامعه آماری، ابتدا در پایگاه کمیسیون نشریات علوم پزشکی کشور به جستجو پرداخته شد و فهرست مجلات پزشکی فارسی و انگلیسی زبان مصوب کمیسیون نشریات کشور تهیه گردید. ابزار جمع‌آوری اطلاعات در این تحقیق چک‌لیست پژوهشگر ساخته حاوی ۳۵ مورد از مشخصات نشریات بود که توسط چند تن از اعضای هیأت علمی دانشگاه کنترل شد و نظرات اصلاحی آن‌ها مورد لحاظ قرار گرفت. مهم‌ترین موارد این چک‌لیست عبارت بودند از: نام مجله، بانی مجله، زبان نوشتاری مجله، حامی مالی مجله، دوره انتشار و موارد ارزشیابی مجله شامل رتبه مجله، سایت، نمایه شدن و نسخه چاپی که برای تمامی مجلات پزشکی فارسی و انگلیسی زبان مصوب کمیسیون نشریات کشور که در این مطالعه مورد بررسی قرار گرفتند، به تفکیک تکمیل گردید. رتبه مجله با توجه به گزارش سطح‌بندی کمیسیون نشریات علوم پزشکی کشور با استفاده از شاخص‌هایی همچون محتوای مقالات چاپ

جدول ۱- مقایسه نشریات پزشکی فارسی و انگلیسی زبان مصوب کمیسیون نشریات پزشکی کشور جمهوری اسلامی ایران از نظر دوره چاپ

مجموع تعداد (درصد)	فارسی تعداد (درصد)	انگلیسی تعداد (درصد)	زبان انتشار مجله دوره انتشار
۱۲ (/۱۰۰)	۵ (/۴۱/۷)	۷ (/۵۸/۳)	ماهنامه
۲۰ (/۱۰۰)	۱۸ (/۹۰)	۲ (/۱۰)	دوماهنامه
۱۶۵ (/۱۰۰)	۹۴ (/۵۷)	۷۱ (/۴۳)	فصلنامه
۱۳ (/۱۰۰)	۴ (/۳۰/۸)	۹ (/۶۹/۲)	دوفصلنامه
۲۱۰ (/۱۰۰)	*۱۲۱ (/۵۷/۶)	۸۹ (/۴۲/۴)	مجموع

* ۲ مجله missing

$$X^2 = 13/70 \quad df = 3 \quad p = 0/030$$

و کمترین آن‌ها PubMed با تعداد ۲۳ مجله (۱۰/۸) و بعد از آن ISI با ۲۶ مجله (۱۲/۳) قرار دارد.

بررسی نتایج نشان داد که بین مجلات فارسی و انگلیسی زبان که در پایگاه‌های Google Scholar, Embase, DOAJ (Directory of Open Access Journals), Scopus, Index Copernicus, Pubmed, EBSCO (Elton B. Stephens Company), IMEMR (Index Medicus for the Eastern Mediterranean Region), ISI, ISC (Islamic World Science Citation Center) نمایه می‌شدند اختلاف معنی‌دار و قابل توجه است و در بین مجلات نمایه شده در CINAH (Cumulative Index to Nursing and Allied Health Literature), Iran Medex, Magiran, SID, EMRO (Eastern Mediterranean Regional Office) تفاوت معنی‌داری وجود نداشت (جدول ۲).

تعداد ۷ عدد (۳/۳) از مجلات مصوب علوم پزشکی، سایت فعال نداشتند که یک مجله (۱۴/۳) انگلیسی زبان و ۶ مجله (۸۵/۷) فارسی زبان بودند. بررسی نتایج نشان داد ۷۰ مجله، تأخیر در انتشار داشتند که در بین آن‌ها فصلنامه‌ها با ۶۰ مجله (۸۵/۷) بالاترین رکورد را دارا بودند. با توجه به مقایسه‌ای که در نشریات پزشکی فارسی زبان و انگلیسی زبان صورت گرفت؛ از بین مجلات دارای تأخیر در انتشار، ۲۷ مجله انگلیسی (۳۸/۶) و ۴۳ مجله فارسی (۶۱/۴) بودند. اکثر مجلاتی که از نظر رتبه‌بندی درجه ۳ محسوب می‌شدند (۷۳/۷، ۲۸ مجله) فارسی زبان بودند در حالی که از ۹۱ مجله درجه یک، ۴۳ مجله (۴۷/۳) به زبان انگلیسی چاپ می‌شدند. از منظر نمایه شدن در نمایه‌های مختلف، بیشترین تعداد نمایه مجلات با ۱۷۶ مجله (۸۳) در SID

جدول ۲- مقایسه نشریات پزشکی فارسی و انگلیسی زبان مصوب کمیسیون نشریات پزشکی کشور از نظر نمایه شدن در ایندکس‌های مختلف

مقدار p*	فارسی		انگلیسی		زبان نشریه متغیر (نمایه)
	جمع (درصد) تعداد	تعداد (درصد)	تعداد (درصد)	تعداد (درصد)	
<./۰۰۱	۶۱ (۱۰۰)	۱۶ (۲۶/۲)	۴۵ (۷۳/۸)	دارد	DOAJ
	۱۵۱ (۱۰۰)	۱۰۷ (۷۰/۹)	۴۴ (۲۹/۱)	ندارد	
<./۰۰۱	۵۰ (۱۰۰)	۱۲ (۲۴)	۳۸ (۷۶)	دارد	Embase
	۱۶۲ (۱۰۰)	۱۱۱ (۶۸/۵)	۵۱ (۳۱/۵)	ندارد	
./۰۰۲	۶۹ (۱۰۰)	۲۹ (۴۲/۱)	۴۰ (۵۷/۹)	دارد	Google Scholar
	۱۴۳ (۱۰۰)	۹۴ (۶۵/۷)	۴۹ (۳۴/۳)	ندارد	
<./۰۰۱	۶۱ (۱۰۰)	۲۰ (۳۲/۸)	۴۱ (۶۷/۲)	دارد	IMEMR
	۱۵۱ (۱۰۰)	۱۰۳ (۶۸/۲)	۴۸ (۳۱/۸)	ندارد	
./۰۰۹	۱۶۲ (۱۰۰)	۸۶ (۵۳/۱)	۷۶ (۴۶/۹)	دارد	Index Copernicus
	۵۰ (۱۰۰)	۳۷ (۷۴)	۱۳ (۲۶)	ندارد	
<./۰۰۱	۸۲ (۱۰۰)	۲۲ (۲۶/۸)	۶۰ (۷۳/۲)	دارد	Scopus
	۱۳۰ (۱۰۰)	۱۰۱ (۷۷/۷)	۲۹ (۲۲/۳)	ندارد	
./۴۲۳	۵۳ (۱۰۰)	۲۸ (۵۲/۸)	۲۵ (۴۷/۲)	دارد	CINAHL
	۱۵۹ (۱۰۰)	۹۵ (۵۹/۷)	۶۴ (۴۰/۳)	ندارد	
./۰۰۳	۴۹ (۱۰۰)	۱۹ (۳۸/۸)	۳۰ (۶۱/۲)	دارد	EBSCO
	۱۶۳ (۱۰۰)	۱۰۴ (۶۳/۸)	۵۹ (۳۶/۲)	ندارد	
./۱۵۹	۸۶ (۱۰۰)	۵۵ (۶۳/۹)	۳۱ (۳۶/۱)	دارد	EMRO
	۱۲۶ (۱۰۰)	۶۸ (۵۴)	۵۸ (۴۶)	ندارد	
<./۰۰۱	۱۶۴ (۱۰۰)	۱۱۲ (۶۸/۳)	۵۲ (۳۱/۷)	دارد	ISC
	۴۸ (۱۰۰)	۱۱ (۲۲/۹)	۳۷ (۷۷/۱)	ندارد	
./۵۵۴	۱۴۲ (۱۰۰)	۸۰ (۵۶/۳)	۶۲ (۴۳/۷)	دارد	IranMedex
	۷۰ (۱۰۰)	۴۳ (۶۱/۴)	۲۷ (۳۸/۶)	ندارد	
./۱۸۶۷	۱۶۶ (۱۰۰)	۹۷ (۵۸/۴)	۶۹ (۴۱/۶)	دارد	Magiran
	۴۶ (۱۰۰)	۲۶ (۵۶/۵)	۲۰ (۴۳/۵)	ندارد	
./۹۹۹	۱۷۶ (۱۰۰)	۱۰۲ (۵۷/۹)	۷۴ (۴۲/۱)	دارد	SID
	۳۶ (۱۰۰)	۲۱ (۵۸/۳)	۱۵ (۴۱/۷)	ندارد	
<./۰۰۱	۲۶ (۱۰۰)	۰	۲۶ (۱۰۰)	دارد	ISI
	۱۸۶ (۱۰۰)	۱۲۳ (۶۶/۱)	۶۳ (۳۳/۹)	ندارد	
<./۰۰۱	۲۳ (۱۰۰)	۰	۲۳ (۱۰۰)	دارد	PubMed
	۱۸۹ (۱۰۰)	۱۲۳ (۶۵/۱)	۶۶ (۳۴/۹)	ندارد	

*: آزمون دقیق فیشر

: اختلاف معنی‌دار $p < ۰/۰۵$

نشد و ۱۱۸ مجله (۵۵/۷٪) صرف نظر از زبان، منبع تأمین بودجه مقالات چاپ شده را عنوان نکرده بودند. از بین ۲۱۲ مجله فقط ۱۹ مجله (۸/۹۶٪) در انتهای مقالات، تصویب در کمیته اخلاق در پژوهش را ذکر کرده بودند و در این زمینه تفاوت مهمی بین مجلات فارسی و انگلیسی زبان دیده نشد (جدول ۳).

از بین مجلات مورد بررسی، ۱۶۴ مجله تعارض در منافع را در انتهای مقالات خود ذکر نکرده بودند که از این تعداد ۱۰۵ مجله (۶۴٪) فارسی زبان و ۵۹ مجله (۳۶٪) انگلیسی زبان بودند. آزمون آماری این اختلاف را معنی‌دار نشان داد ($p < 0.001$). از نظر ذکر منبع تأمین بودجه بین مجلات فارسی و انگلیسی زبان تفاوت معنی‌داری مشاهده

جدول ۳- مقایسه نشریات پزشکی فارسی و انگلیسی زبان مصوب کمیسیون نشریات پزشکی کشور از نظر ذکر یا عدم ذکر تعارض در منافع، منبع تأمین بودجه و تصویب مطالعه توسط کمیته اخلاق دانشگاه در مقالات

متغیر	زبان نشریه	انگلیسی (درصد) تعداد	فارسی (درصد) تعداد	جمع (درصد) تعداد	مقدار *p
ذکر تعارض در منافع	بلی	۳۰ (۶۲/۵)	۱۸ (۳۷/۵)	۴۸ (۱۰۰)	۰/۰۰۱
	خیر	۵۹ (۳۶/۰)	۱۰۵ (۶۴/۰)	۱۶۴ (۱۰۰)	
ذکر منبع تأمین بودجه	بلی	۴۲ (۴۴/۷)	۵۲ (۵۵/۳)	۹۴ (۱۰۰)	۰/۴۸۷
	خیر	۴۷ (۳۹/۸)	۷۱ (۶۰/۲)	۱۱۸ (۱۰۰)	
ذکر تصویب در کمیته اخلاق در پژوهش	بلی	۷ (۳۶/۸)	۱۲ (۶۳/۲)	۱۹ (۱۰۰)	۰/۸۰۸
	خیر	۸۲ (۴۲/۵)	۱۱۱ (۵۷/۵)	۱۹۳ (۱۰۰)	

*: آزمون دقیق فیشر $p < 0.05$ اختلاف معنی‌دار

جدول ۴- مقایسه دوره نشریات پزشکی فارسی و انگلیسی زبان مصوب کمیسیون نشریات پزشکی کشور از نظر ذکر یا عدم ذکر تعارض در منافع، منبع تأمین بودجه و تصویب مطالعه توسط کمیته اخلاق دانشگاه در مقالات

متغیر	زبان نشریه	ماهنامه (درصد) تعداد	دوماهنامه (درصد) تعداد	فصلنامه	دوفصلنامه	جمع (درصد) تعداد	مقدار *p
ذکر تعارض در منافع	بلی	۶ (۱۲/۵)	۳ (۶/۳)	۳۴ (۷۰/۸)	۵ (۱۰/۴)	۴۸ (۱۰۰)	Not Valid
	خیر	۶ (۳/۷)	۱۷ (۱۰/۵)	۱۳۱ (۸۰/۹)	۸ (۴/۹)	۱۶۲ (۱۰۰)	
ذکر منبع تأمین بودجه	بلی	۶ (۶/۵)	۱۲ (۱۳)	۶۸ (۷۳/۹)	۶ (۶/۵)	۹۲ (۱۰۰)	P = ۰/۴۲۷ value df = ۳ $X^2 = ۲/۷۹$
	خیر	۶ (۵/۱)	۸ (۶/۸)	۹۷ (۸۲/۲)	۷ (۵/۹)	۱۱۸ (۱۰۰)	
ذکر تصویب در کمیته اخلاق در پژوهش	بلی	۲ (۱۰/۵)	۲ (۱۰/۵)	۱۴ (۷۳/۷)	۱ (۵/۳)	۱۹ (۱۰۰)	Not Valid
	خیر	۱۰ (۵/۲)	۱۸ (۹/۴)	۱۵۱ (۷۹/۱)	۱۲ (۶/۳)	۱۹۱ (۱۰۰)	

*: ۲ مجله missing $p < 0.05$ اختلاف معنی‌دار

بررسی اعضاء خارجی هیئت تحریریه مجلات نشان داد که درصد اعضاء خارجی هیئت تحریریه در مجلات انگلیسی بسیار بیشتر از مجلات فارسی زبان است (با میانگین و انحراف معیار $28/97 \pm 25/75$ در برابر $9/79 \pm 5/21$). بین این دو گروه از نظر آماری اختلاف معنی‌داری وجود دارد ($p < 0/001$). در بین مجلاتی که در این مطالعه مورد بررسی قرار گرفته‌اند دوفصلنامه‌ها با میانگین و انحراف معیار $26/70 \pm 22/76$ دارای بیشترین میانگین تعداد اعضاء هیئت تحریریه خارجی و دوماهنامه‌ها با میانگین و انحراف معیار $12/64 \pm 9/96$ کمترین میانگین را از این نظر دارند. تعداد اعضاء هیئت تحریریه ماهنامه‌ها با میانگین و انحراف معیار $32/25 \pm 18/72$ اختلاف معنی‌داری با دوماهنامه، دوفصلنامه و فصلنامه‌ها نشان داد ($p < 0/001$).

بحث

در حال حاضر، تعداد نشریات علمی در دنیا بالغ بر دویست هزار می‌باشد. تنها در ایران بیش از چهار هزار نشریه مجوز انتشار گرفته‌اند که در حوزه‌های مختلف به انتشار مطالب می‌پردازند. از این میان، تعداد نشریات علمی به مرز هزار می‌رسد [۹]. در مطالعه حاضر مشخص گردید در سال ۱۳۹۰، سهم مجلات مصوب کمیسیون نشریات علوم پزشکی کشور ۲۱۲ عدد بوده است که $41/98\%$ آن‌ها به زبان انگلیسی چاپ می‌شدند. چاپ مجله به زبان فارسی نه تنها از نقاط ضعف مجله محسوب نمی‌شود بلکه از نقاط قوت آن نیز می‌باشد ولی این امر باعث می‌گردد تا از قابلیت رویت کمتری در جوامع علمی برخوردار شوند [۱۰]. انتشار مجله به زبان انگلیسی، علاوه بر این که شرایط ایندکس شدن در سایت‌های معتبر را فراهم می‌آورد، سبب می‌گردد تا اطلاعات و نتایج حاصل از پژوهش به سهولت در اختیار محققین سایر کشورها نیز

مقایسه دوره نشریات پزشکی فارسی و انگلیسی زبان مصوب کمیسیون نشریات پزشکی کشور از نظر ذکر یا عدم ذکر تعارض در منافع، منبع تأمین بودجه و تصویب مطالعه توسط کمیته اخلاق دانشگاه در مقالات اختلاف معنی‌دار آماری را نشان داد (جدول ۴).

بین متوسط تعداد مقالات چاپ شده در هر شماره از مجلات فارسی و انگلیسی زبان تفاوت معنی‌داری وجود نداشت و این تعداد در مورد مجلات انگلیسی زبان با میانگین و انحراف معیار $11/62 \pm 2/65$ و در مجلات فارسی زبان با میانگین و انحراف معیار $10/54 \pm 4/83$ مقاله بود. در بررسی حاضر مشخص شد که متوسط تعداد مقالات با دوره چاپ مجلات تغییر چشم‌گیری نمی‌کند و در بین همه دوره‌ها متوسط تعداد مقالات تقریباً برابر می‌باشد.

همچنین، ۸۹ مجله (با کسر ۲ مجله missing) $41/98\%$ درجه یک بودند که فصلنامه‌ها با ۶۱ مجله $68/5\%$ بیشترین تعداد را به خود اختصاص می‌دادند و بعد از آن به ترتیب دو ماهنامه، ماهنامه و دو فصلنامه‌ها قرار داشتند. از طرفی، ۳۸ مجله $17/9\%$ درجه سه بودند که دوره انتشار ۳۴ مورد $89/5\%$ از آن‌ها نیز فصلنامه بود. در بین مجلاتی که بررسی شدند ۲۶ فصلنامه $89/7\%$ و ۳ دوفصلنامه $10/3\%$ XML (Extensible Markup Language)، فرآیند افزودن کدهایی به اطلاعات برای تعریف ساختار و شیوه تظاهر آن‌ها) نداشتند و بقیه مجلات دارای این معیار بودند. نتایج بیانگر این مطلب است که 100% ماهنامه‌ها و دوماهنامه‌ها دارای XML هستند. از میان مجلاتی که XML ندارند ۱۷ مورد $58/6\%$ انگلیسی زبان بوده درحالی‌که این آمار در مورد مجلات فارسی زبان ۱۲ مورد $41/4\%$ است که در بین آن‌ها تفاوت معنی‌داری وجود نداشت ($p = 0/068$).

قرار گیرد. از این رو، انتشار مجلات به زبان انگلیسی را می‌توان به عنوان یکی از راهبردهای جهانی‌سازی دانش بومی یک کشور، حایز اهمیت فراوان دانست.

موفقیت نزدیک به نیمی از مجلات (۴۲/۹۲٪) در اخذ رتبه یک، نشان‌دهنده این نکته اساسی است که این مجلات، همگام با معیارهای مورد نظر کمیسیون نشریات پیش رفته‌اند. نتایج این مطالعه همچنین، حاکی از این است که اکثر مجلات درجه ۳، فارسی زبان می‌باشند در حالی که از ۹۱ مجله درجه یک، ۴۳ مجله (۴۷/۲۵٪) انگلیسی زبان هستند. این نتیجه هم مبین درک اهمیت چاپ مقالات به زبان انگلیسی از سوی مدیران مسئول، سردبیران و اعضای هیئت تحریریه مجلات است.

از ۱۲ مجله که به صورت ماهنامه منتشر می‌شدند، ۱۰ مجله درجه یک بودند درحالی که از بین ۱۳ دوفصلنامه موجود، فقط ۵ مجله موفق به کسب رتبه یک از کمیسیون نشریات علوم پزشکی شده بودند. این نکته مسجل است که چنانچه مجلات بتوانند با اعمال راهکارهای صحیح، مقالات بیشتر و با کیفیت‌تری از نویسندگان جهت چاپ در مجله دریافت کنند، در اخذ رتبه یک و همچنین، انتشار به صورت ماهنامه موفق‌تر خواهند بود. با توجه به رشد علمی فزاینده کشور و برای جلوگیری از دوباره‌کاری، نیاز است تا مجلات فواصل بین انتشار نسخه‌هایشان را کمتر نمایند.

در مطالعه Najari و همکاران ذکر شده که رشد و ارتقای مجلات شدیداً به ۵ عامل وابسته است: مدیریت مجله (۶۱/۶۲ امتیاز)، اعتبار علمی (۴۳/۸۰ امتیاز)، چگونگی دسترسی به مجله (۳۷/۰۵ امتیاز)، کیفیت چاپ (۱۴/۸۰ امتیاز)، شروع فعالیت مجله و چاپ به موقع (۰/۰۲ امتیاز). مجلاتی که در یک سال به طور منظم چاپ می‌شده‌اند نسبت به مجلاتی که سالی یک الی دو بار چاپ

می‌شدند، در مطالعه Najari و همکاران در ارجحیت قرار گرفتند [۹].

از مجلات مورد بررسی در مطالعه حاضر، ۳ مجله (۱/۴۱٪) نسخه چاپی نداشتند و فقط به صورت الکترونیکی قابل دسترس بودند. بر خلاف نتایج مطالعه Gilvari که نشان داد وضعیت رعایت استانداردها در مجلات الکترونیکی فارسی چندان مطلوب نبوده است [۱۱]، نتایج مطالعه حاضر نشان‌دهنده این است که از ۳ مجله‌ای که فقط به صورت الکترونیکی منتشر می‌شوند، ۲ مجله در زمره مجلات درجه یک هستند و به صورت دو ماهنامه منتشر می‌گردند. Pashaezad و همکاران گزارش نموده‌اند تنها حدود ۴۰٪ از مجلات علمی که در ایران منتشر می‌شوند امکان دسترسی آزاد به متن کامل مقالاتشان با استفاده از وبگاه‌هایشان را مقدور می‌سازند [۸]. استفاده از خدمات الکترونیک به جای استفاده از روش قدیمی مبنی بر چاپ مقالات بر روی کاغذ باعث شده که همه بتوانند به راحتی و با آسودگی بیشتر به مطالب دسترسی پیدا کنند. این اقدام، علاوه بر صرفه‌جویی اقتصادی برای دانشگاه و منبع تأمین بودجه به علت عدم نیاز به پرداخت هزینه‌های چاپ، جابجایی و ارسال مجلات و همچنین، کمک به حفظ محیط زیست، به طور قابل‌توجهی صرفه‌جویی در وقت را نیز به دنبال خواهد داشت [۱۲]. اما در مطالعه‌ای که توسط Rahimi و همکاران انجام گرفت عنوان شد متأسفانه میزان استناد به مجلات الکترونیکی رایگان پزشکی کمتر از ۱٪ بوده است و میزان استناد به آنها در سال ۱۳۸۵ نسبت به سال ۱۳۸۴ رشد محسوسی نداشته است [۱۳].

از بین ۲۱۲ مجله مورد مطالعه، فقط ۷ مجله (۳/۳٪) سایت فعال نداشتند که یک مجله (۱/۱٪) انگلیسی زبان بود، این آمار در مورد مجلات فارسی ۶ مورد (۴/۸٪)

خصوصی در زمینه ذکر شده، لازم است که مطالعات بیشتر و دقیق‌تری انجام گیرد ولی روزآمد شدن مجلات، استفاده از خدمات الکترونیکی و حذف هزینه‌های مربوط به چاپ نشریات، برای حامیان مالی مجلات بسیار ارزشمند خواهد بود [۷]. ذکر منبع تأمین بودجه، مخصوصاً در مواردی که شرکت‌ها یا مراکز خصوصی هزینه انجام طرح را متقبل شده‌اند، احتمال دارد راه را برای محققینی که ایده‌های انجام طرح‌های مشابه را در سر می‌پرورانند، تا حدی هموار سازد.

از بین ۲۱۲ مجله فقط ۱۹ مجله (۸/۹۶٪) در انتهای مقالاتشان تصویب در کمیته اخلاق در پژوهش را ذکر کرده بودند و در این زمینه تفاوت قابل ملاحظه‌ای بین مجلات فارسی و انگلیسی زبان مشاهده نشد. این مطلب نشان‌دهنده آن است که تمام مجلات باید به ذکر تعارض در منافع، منبع تأمین بودجه و تصویب مطالعه توسط کمیته اخلاق دانشگاه در مقالات به عنوان یک اصل حرفه‌ای و اخلاقی توجه بیشتری مبذول نمایند. از این طریق می‌توان به پیشرفت‌های بیشتری نائل شده و به کارهای محققین ارزش و اعتبار بیشتری بخشید. با ذکر موارد اشاره شده، اندیشمندان و پژوهشگران می‌توانند با خیالی آسوده از نتایج به دست آمده و منتشر شده توسط مجلات برای استفاده در جامعه بهره ببرند. لازم به ذکر است که تاکنون ۴ معیار ذکر تعارض در منافع، منبع تأمین بودجه، تصویب مطالعه توسط کمیته اخلاق و تقدیر و تشکر در پایان مقالات، در هیچ تحقیقی مورد بررسی قرار نگرفته بود.

در بررسی حاضر مشخص شد که متوسط تعداد مقالات با دوره چاپ مجلات تغییر چشم‌گیری نمی‌کند و در بین همه دوره‌ها، متوسط تعداد مقالات تقریباً برابر می‌باشد. در مطالعه‌ای که توسط Rezaeian و همکاران انجام شده

می‌باشد. تمامی مجلات مصوب علوم پزشکی که سایت فعال ندارند (۱۰٪) به صورت فصلنامه منتشر می‌شوند. در مطالعه حاضر مشخص گردید از بین مجلات مورد بررسی تنها ۲۶ مجله در ISI و ۲۳ مجله در PubMed نمایه شده بودند که همه این مجلات (۱۰٪) انگلیسی زبان هستند و بین مجلات انگلیسی و فارسی زبان در این زمینه اختلاف معنی‌داری وجود داشت. این مطلب نشان‌دهنده اهمیت انگلیسی زبان بودن مجلات جهت عضویت در این دو نمایه است. مجلات بایستی برای نمایه شدن در این پایگاه‌ها برنامه‌ریزی نموده و بدین طریق امکان استفاده افراد بیشتری از نتایج مطالعات محققین ایرانی را فراهم آورند. طبعاً پژوهشگران ایرانی نیز از امتیازات نشر مقاله خود در این پایگاه‌ها بهره‌مند خواهند شد.

از میان مجلاتی که تعارض در منافع را در انتهای مقالات خود ذکر نکرده بودند، ۱۰۵ مجله (۶۴٪) فارسی زبان و ۵۹ مجله (۳۶٪) انگلیسی زبان بودند که نسبت به تعداد مجلات در هر زبان، این آمار اختلاف معنی‌داری را نشان می‌دهد. ذکر تعارض در منافع در مقالات توسط نویسندگان مقالات، علاوه بر اینکه در کاهش بعضی از دعاوی نویسندگی مؤثر خواهد بود، تصمیم‌گیری در مورد مقاله را نیز برای هیئت تحریریه و سردبیر مجلات آسان‌تر می‌نماید.

از نظر ذکر منبع تأمین بودجه بین مجلات فارسی و انگلیسی زبان، تفاوت چشم‌گیری مشاهده نمی‌شود و ۱۱۸ عدد از مجلات (۵۵/۶۶٪) صرف نظر از زبان، منبع تأمین بودجه مقالاتشان را ذکر نکرده بودند. در بیشتر موارد، دانشگاه‌های علوم پزشکی سراسر کشور حامی مالی مجلات بوده‌اند که این مورد حاکی از اندک بودن تعداد مجلات خصوصی در زمینه پزشکی در کشورمان است. در مورد بررسی نیاز یا عدم نیاز به افزایش تعداد مجلات

پیشنهادها

۱. در این مطالعه بعضی معیارها نظیر درصد مقالات اصیل پژوهشی، Impact Factor (IF)، میانگین فاصله زمانی دریافت اولین نسخه مقاله از نویسنده تا چاپ آن، قدمت مجلات، تناسب نام نشریات با محتوای آن‌ها، نحوه رجوع به مقالات در وب (Citation) و درجه علمی سردبیر و اعضای هیئت تحریریه بررسی نشدند. البته بررسی موارد ذکر شده، بسیار گسترده است و پیشنهاد می‌گردد در تحقیقات آینده مدنظر قرار بگیرند.

۲. بهتر آن است که نشریات پزشکی ایرانی ابتدا جهت اخذ رتبه علمی- پژوهشی تلاش کنند، سپس به سمت کاهش فاصله انتشار مقالات خود و نمایه شدن در پایگاه‌های معتبر علمی بپردازند.

۳. جهت ارزیابی دقیق‌تر روند رو به رشد نشریات پزشکی کشور، پیشنهاد می‌شود مطالعات مشابه در آینده و به صورت متوالی انجام شود.

نتیجه‌گیری

در این تحقیق، ۱۲۳ مجله فارسی زبان و ۸۹ مجله انگلیسی زبان که از طرف کمیسیون نشریات علوم پزشکی کشور رتبه علمی- پژوهشی اخذ کرده بودند، از نظر معیارهای مورد توجه محققین و دبیرخانه کمیسیون نشریات مورد ارزیابی قرار گرفتند. نتایج نهایی این مطالعه را می‌توان این گونه تفسیر کرد مجلات انگلیسی زبان در مقایسه با مجلات فارسی زبان و ماهنامه‌ها در مقایسه با دوفصلنامه‌ها، با معیارهای مورد نظر هم‌خوانی بیشتری داشته و از استاندارد بالاتری برخوردار بودند.

تشکر و قدردانی

از اعضای محترم شورای پژوهشی دانشگاه علوم پزشکی رفسنجان و تمامی عزیزانی که در انجام این پژوهش همکاری نمودند، صمیمانه تشکر می‌شود.

است، مواردی از قبیل تعداد نویسندگان، جنسیت نویسنده اول، متوسط تعداد مقالات، تعداد کلمات چکیده‌های فارسی و انگلیسی، تعداد کلمات متن مقاله، تعداد منابع، نوع مطالعه، تاریخ ارسال اولین اصلاحیه به نویسنده، تاریخ دریافت آخرین اصلاحات از نویسنده و تاریخ پذیرش مقاله مورد بررسی قرار گرفتند. در این مطالعه، حداقل و حداکثر تعداد مقالات منتشر شده در یک شماره از مجله مذکور، به ترتیب ۸ و ۱۳ مقاله ذکر شده است [۱۴] که به نتایج این مطالعه در خصوص تمامی مجلات علوم پزشکی کشور، بسیار نزدیک است.

در بین مجلاتی که در این مطالعه مورد بررسی قرار گرفته‌اند، دوفصلنامه‌ها دارای بیشترین میانگین تعداد اعضاء هیئت تحریریه خارجی و دوماهنامه‌ها کمترین میانگین را از این نظر دارند. تعداد اعضای هیئت تحریریه ماهنامه‌ها با میانگین تقریباً ۳۲ نفر، اختلاف معنی‌داری با دوماهنامه، دوفصلنامه و فصلنامه‌ها که به طور متوسط ۱۹ نفر عضو هیئت تحریریه‌شان هستند، دارد. با توجه به کم بودن فاصله انتشار ماهنامه‌ها، ممکن است بهره‌گیری از اعضای بیشتر برای هیئت تحریریه در تسریع امور کمک‌کننده باشد.

از میان مجلاتی که XML ندارند، ۱۷ مورد (۵۸/۶٪) انگلیسی زبان بودند درحالی‌که این آمار برای مجلات فارسی زبان، ۱۲ مورد (۴۱/۴٪) است. آزمون دقیق فیشر این اختلاف را معنی‌دار نشان نداد. در بین مجلاتی که بررسی شدند ۲۶ فصلنامه (۸۹/۷٪) و ۳ دوفصلنامه (۱۰/۳٪) دارای XML نبودند و بقیه مجلات این معیار را دارا بودند. نتایج بیانگر این مطلب است که ۱۰۰٪ ماهنامه‌ها و دوماهنامه‌ها این مورد را رعایت نموده‌اند. مجلاتی که دوره انتشار آن‌ها کوتاه‌تر است نسبت به رعایت این مورد دقیق‌تر بوده‌اند.

References

- [1] Dennis AD. The Impact of the Open Access Movement on Medical Based Scholarly Publishing in Nigeri 2007 [23 feb 2007]. Available from: www.Synergiescanada.org/proceedings/bcn/pkp/2007.
- [2] Afsharnia S, Abbasi R. The assessment of iranian scientific journals. *Iranian J Inform Sci Technol* 2006; 4(2): 55-67. [Farsi]
- [3] Azizi F. Journal of Medical Sciences, successes and challenges. *Iranian J Endocrinol Metabol* 2011; 12(6): 567-8.
- [4] Sabouri A, Poursasan N. Knowledge production in 2004. *Rahyafi* 2005; 34: 60-6. [Farsi]
- [5] Rezaee G, Seyadat F, Azizi F. Qualitative and quantitative changes of Iranian medical articles published in foreign journals interval between 1992 and 2002 using the Medical Research. *Impact Factor Index* 2012; 27(2): 1430.
- [6] Ministry of Health and Medical Education, Medical Sciences Iranian Journal Commission Secretariat. Available from: Ministry of Health and Medical Education, Medical Sciences Iranian Journal Commission Secretariat.
- [7] Rezaeian M. The Management of Reviewing, Publishing and Dissemination of Health Articles. *Health Infor Manag* 2011; 8(3): 412- 21. [Farsi]
- [8] Pashaezad H, Fadaee G, Hourri A. Study published in the Journal of Iran. *J Public Library* 2011; 17(1): 15-64.
- [9] Najari A, Ghazisaid SM, Ghorbani N, Heidari R. Evaluation of Periodicals Journals and Community of Medical Sciences in Iran. *Iranian J Public Health* 2010; 39(3): 61-9.
- [10] Rezaeian M. The problem of local journals in health domain and how to overcome them. *J Rafsanjan Univ Med Sci* 2011; 10(3): 215-24. [Farsi]
- [11] Gilvari A. Search abilities in Persian and non-Persian E-journals: A comparative study. *Pajouhesh-va- sazandegi* 2008; 21(3 (80): 101-9. [Farsi]
- [12] Rezaeian M. Modern versus Traditional Policies in Publication of Scientific Articles in Health Domain. *Health Inform Managt* 2012; 9(1): 139. [Farsi]
- [13] Rahimi A, Asgharz R, Taghiyar S, Akbari A. Citing the free medical electronic journals of the DOAJ database in the peer reviewed journals of Iranian Medical Sciences Universities. *Health Informn Manag* 2008; 5(1): 19-26. [Farsi]
- [14] Rezaeian M, Mahmoudi M, Rezvani M, Besharat F, Hajighodratabadi EA, Moulae F. Review process and the quality of articles published between 2002-2007 Journal of Rafsanjan University of Medical Sciences. *J Rafsanjan Univ Med Sci* 2008;7(4):217-26. [Farsi]

Evaluation the Quality of English and Persian Journals Approved by Commission for Accreditation and Improvement of Iranian Medical Journals (CAIMJ) in 2011: Successes and Challenges

M. Rezaeian¹, M. Hadavi², M. Bakhtar³, A. Davvodi Salestani⁴, M. Karemeian⁴

Received:30/12/2013

Sent for Revision:05/02/2014

Received Revised Manuscript:04/05/2014

Accepted:07/05/2014

Background and Objective: The quality of the scientific journals is an index for scientific production of a country. The aim of the present study was to evaluate the quality of all approved the commission of medical journals published in Islamic Republic of Iran during 2011.

Materials and Methods: This study was cross-sectional and all the approved Persian and English language medical journals published during 2011, in Islamic Republic of Iran were studied. A checklist was completed for each of the journals. Data were analyzed using X^2 , independent t test, one-way ANOVA and Fisher's exact test.

Results: Out of 212 evaluated journals 89 (41.98%) were in English and 123 (58.02%) were in Persian. Twenty seven English journals (38.6%) and 43 (61.4%) Persian journals had delayed publications. Overall, 89 journals (41.9%) were considered as type 1 journals. Seventy three point seven of grade 3 journals were published in Persian (28 journals). Most journals (176, 83%) were indexed in SID and least (23, 10.8%) in Pubmed. Only 48 journals (22.6%) had indicated a conflict of interest at the end of their articles.

Conclusion: Compared to Persian journals, English language journals and monthly journals in comparison with semiannual journals had higher standards.

Key words: Medical journals, Commission for Accreditation and Improvement of Iranian Medical Journals, Scientific- Research, Persian, English

Funding: This research was funded by reseach council of rafsanjan university of Medical Sciences.

Conflict of interest: M. Rezaeian is the Editor in chief of JRUMS.

Ethical approval: It was not necessary.

How to cite this article: Rezaeian M, Hadavi M, Bakhtar M, Davvodi Salestani A, Karemeian M. Evaluation the Quality of English and Persian Journals Approved by Commission for Accreditation and Improvement of Iranian Medical Journals (CAIMJ) in 2011: Successes and Challenges. *J Rafsanjan Univ Med Sci* 2014; 13(2): 163-74. [Farsi]

1- Prof., Dept. of Social Medicine, Environmental Research Center, Medical School, Rafsanjan University of Medical Sciences, Rafsanjan, Iran

2- PhD Student, Dept .of Anesthesiology, Rafsanjan University of Medical Sciences, Rafsanjan, Iran
(Corresponding Author): Tel: 0391- 5228397, Fax: 03915228497, Email: hadavimaryam@yahoo.com

3- BSc, Public Health, Rafsanjan University of Medical Sciences, Rafsanjan, Iran

4- GP, Rafsanjan University of Medical Sciences, Rafsanjan, Iran